

Aplikacja „Nowy Start”

System wczesnego ostrzegania przed niewypłacalnością, do zarządzania ryzykiem w gospodarstwie domowym oraz kapitałem ludzkim

Dyrektywa 2019/1023 o restrukturyzacji i upadłości¹ kładzie nacisk na potrzebę wczesnego ostrzegania przed niewypłacalnością. Ustawodawca unijny wymaga, aby każdy krajowy system prawny przewidywał procedury na wypadek zagrożenia niewypłacalnością. Zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia dłużnikom dostępu do, co najmniej jednego, działającego w sposób jasny i przejrzysty, narzędzia wczesnego ostrzegania, upowszechnienia wiedzy o narzędziach wczesnego ostrzegania oraz nakłada obowiązek edukacyjny. Zadaniem narzędzi wczesnego ostrzegania jest wykrycie okoliczności, które mogłyby prowadzić do pojawienia się prawdopodobieństwa niewypłacalności oraz które mogą sygnalizować dłużnikowi konieczność podjęcia niezwłocznych działań. Im szybciej dłużnicy będą w stanie wykrywać swoje trudności finansowe i odpowiednio na nie reagować, tym większe prawdopodobieństwo, że unikną zbliżającej się niewypłacalności, a w przypadku przedsiębiorstw, które trwale utraciły swoją rentowność, tym bardziej uporządkowana i skuteczna będzie ich likwidacja². W celu realizacji tych zadań państwa członkowskie mogą korzystać z aktualnych technologii informatycznych służących do przesyłania powiadomień i komunikacji internetowej³. Obowiązkiem państwa członkowskiego stało się zapewnienie dłużnikom i przedstawicielom pracowników dostępu do stosownych i aktualnych informacji w przedmiocie dostępności narzędzi wczesnego ostrzegania, a także postępowań i środków dotyczących restrukturyzacji i umorzenia⁴. Informacje dotyczące dostępu do narzędzi wczesnego ostrzegania powinny być łatwo dostępne online⁵, a także przedstawione w sposób przyjazny dla użytkownika, zwłaszcza dla małych i średnich przedsiębiorców⁶. Dyrektywa 2019/1023 nie zawiera wiążących przepisów dotyczących nadmiernego zadłużenia

¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1023 z 20.06.2019 r. w sprawie ram restrukturyzacji zapobiegawczej, umorzenia długów i zakazów prowadzenia działalności oraz w sprawie środków zwiększających skuteczność postępowań dotyczących restrukturyzacji, niewypłacalności i umorzenia długów, a także zmieniająca dyrektywę (UE) 2017/1132 (dyrektywa o restrukturyzacji i upadłości) (Dz. Urz. UE L 172, s. 18).

² motyw 22 dyrektywy 2019/1023.

³ art. 3 ust. 1 dyrektywy 2019/1023

⁴ art. 3 ust. 3 dyrektywy 2019/1023

⁵ Udostępnianie informacji o narzędziach wczesnego ostrzegania online może odbywać się na specjalnym portalu lub stronie internetowej (motyw 22 dyrektywy 2019/1023).

⁶ art. 3 ust. 4 dyrektywy 2019/1023

konsumentów a jedynie zaleca, aby państwa członkowskie jak najwcześniej rozpoczęły stosowanie przepisów dotyczących umorzenia długów także w odniesieniu do konsumentów⁷.

Rozwój cyfryzacji i autonomizacji życia publicznego na początku XXI wieku przypomina pas transmisyjny: „nauka → technologia → zarządzanie → prawo”⁸. Konsumenci, coraz częściej potrzebują profesjonalnego wsparcia w adaptacji do nowych warunków życia, optymalnym gospodarowaniu majątkiem i finansami a także do dokonywania racjonalnych wyborów, obierania nowych sposobów działania i przyjmowania nowych hierarchii potrzeb. Gospodarstwa domowe podejmują samodzielne decyzje kierując się własnym interesem i działają na własne ryzyko. Sukces gospodarstwa domowego, czyli efektywność jego działań jest ściśle powiązana z prawidłowym zarządzaniem jego zasobami. Zarządzanie gospodarstwem domowym to „świadome i racjonalne podejmowanie decyzji o wyborze celów i koordynowanie wysiłków dla ich realizacji w ramach struktury organizacyjnej, w której funkcjonują jego członkowie”⁹. Zasoby gospodarstwa domowego (czasu, pracy, dóbr materialnych i środków finansowych) wykorzystywane są w procesie zaspokajania jego potrzeb. Rewolucje przemysłowe powodują transformacje gospodarek, co pociąga za sobą konieczność transformacji sposobu udziału konsumentów w rynku, zmiany na rynku pracy w tym zanik wielu tradycyjnych zawodów i pojawienie się nowych miejsc pracy. Nowe możliwości zarobkowania stanowią odpowiedź na aktualne potrzeby gospodarcze i społeczne. Nie każdy członek gospodarstwa domowego potrafi odnaleźć się w zmieniających się warunkach życiowych i zarządzać swoim kapitałem. Będzie miał coraz większe trudności z podejmowaniem decyzji a co za tym idzie z wychwytywaniem wczesnych symptomów zagrożenia niewypłacalnością i przekuwaniem ich na własną korzyść.

W doktrynie zaproponowano zaprojektowanie, wykonanie i wdrożenie oprogramowania do rozpoznawania wczesnych symptomów zagrożenia niewypłacalnością, zarządzania ryzykiem w gospodarstwie domowym oraz kapitałem ludzkim w celu uniknięcia zagrożenia niewypłacalnością (aplikacja Nowy Start)¹⁰. Aplikacja powinna uczyć konsumenta, w jaki sposób rozpoznawać wczesne symptomy zagrożenia niewypłacalnością oraz jak

⁷ Nadmierne zadłużenie konsumentów jest kwestią o bardzo dużym znaczeniu ekonomicznym i społecznym oraz ściśle związaną ze zmniejszaniem nawisu długu. Często nie jest także możliwe dokonanie wyraźnego rozróżnienia pomiędzy długami zaciągniętymi w ramach prowadzenia działalności oraz poza jej ramami; zob. motyw 21 dyrektywy 2019/1023.

⁸ Cyt. za Z. Brodecki, *O nieświadomości przełomu cywilizacji*, [w:] red. Z. Brodecki, M. Nowicka, *Prawo w erze sztucznej inteligencji. Cyfryzacja i autonomizacja życia publicznego*, Bernardinum, Gdynia-Pelplin 2022, s.28

⁹ K. Świetlik, *Zarządzanie budżetem przez gospodarstwa domowe (aspekty teoretyczne i praktyczne)*, „Handel Wewnętrzny” 2011, nr 5, s. 8.

¹⁰ zob. szerzej D. Ciborowska, *AI w roli doradcy konsumenta*, [w:] red. E. Wittbrodt, Z. Brodecki, M. Dargas-Draganik, *Przedwiośnie ery sztucznej inteligencji, technologia-zarządzanie-prawo*, t.2, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2024, s.302 i n.

zarządzać majątkiem, finansami i kapitałem ludzkim¹¹, aby uniknąć zagrożenia niewypłacalnością.

Aplikacja „Nowy Start” zawiera dwa moduły. Pierwszy moduł aplikacji pod nazwą „Jak żyć, aby nie upaść” uczy konsumenta rozpoznawania symptomów zagrożenia niewypłacalnością, logicznego myślenia i analizy; zarządzania ryzykiem w gospodarstwie domowym oraz zarządzania kapitałem ludzkim. Pomaga podejmować racjonalne decyzje. Na podstawie danych zaoferowanych przez konsumenta, proponuje rozwiązania (scenariusze) oraz wskazuje potencjalne następstwa prawne i ekonomiczne w każdym z proponowanych rozwiązań. Konsument podejmuje decyzje w zależności od wybranego przez siebie scenariusza oraz przyjętego ryzyka. Jednocześnie uczy się zarządzania ryzykiem w gospodarstwie domowym, aby nie ulegać nadmiernemu zadłużeniu. W zależności od sytuacji ekonomicznej i dokonanego wyboru aplikacja informuje konsumenta, czy podejmuje on racjonalne decyzje, znajduje się już w spirali zadłużenia czy też się do niej zbliża. Konsument czytając zaproponowane przez Algorytm scenariusze, otrzymuje propozycję sposobu i hierarchię spłaty zobowiązań, dokonuje wyboru pomiędzy różnymi alternatywami konsumpcji oraz dostrzega korzyści z inwestycji w kapitał ludzki. Zauważa różnice pomiędzy natychmiastową satysfakcją a odroczoną gratyfikacją. Porównuje alternatywy, dla których relacja korzyści do kosztów jest największa, w krótkim i długim okresie czasu.

Aplikacja pomaga konsumentowi zarządzać kapitałem ludzkim. Po przeanalizowaniu umiejętności, kompetencji oraz wykształcenia wspiera konsumenta w rozwoju zawodowym i osobistym. Wskazuje potencjalne kierunki rozwoju, nowe możliwości zarobkowania, proponuje podniesienie kwalifikacji zawodowych lub też możliwość przekwalifikowania się. Aplikacja pomaga w edukacji finansowej konsumenta, kształtuje świadomość finansową, służy podnoszeniu wiedzy ekonomicznej i finansowej. Pomaga konsumentowi zdobywać doświadczenie poprzez planowanie, organizowanie, motywowanie i kontrolowanie swoich działań. Aplikacja rozwija umiejętność strategicznego myślenia, a w konsekwencji przeciwdziała zagrożeniom niewypłacalności. W przypadku, gdy konsument dowie się o istnieniu Aplikacji „Nowy Start” w momencie, gdy jego sytuacja majątkowo-osobista zaczyna się na tyle pogarszać¹², że będzie wymagany pilny kontakt z profesjonalistą, zasygnalizuje

¹¹ Inwestowanie w kapitał ludzki stanowi niezbędny warunek rozwoju ekonomicznego w długim okresie czasu. Jest nie mniej istotne niż inwestowanie w maszyny, urządzenia czy nieruchomości, gdyż przynosi relatywnie duży zwrot w skali całego społeczeństwa i gospodarki. Człowiek inwestujący w siebie podejmuje lepsze decyzje w świetle zasady racjonalnego wyboru oraz nabiera lepszych zdolności analizowania zadań, z jakimi spotyka się w życiu zawodowym. Szerzej na ten temat Gary Becker, zdobywca Nagrody Nobla z 1992 r., twórca nowej ekonomicznej teorii zachowań ludzkich, który przyczynił się do uznania przez ekonomistów znaczenia kapitału ludzkiego; zob. L.J. Jasiński, *Nobel z ekonomii 1969–2020...*, s. 135–137.

¹² np. w sytuacji, gdy dojdzie już do wystawienia wezwań do zapłaty, wypowiedzenia umów kredytowych, pojawią się nakazy zapłaty czy konsument otrzyma zawiadomienie o wszczęciu egzekucji.

potrzebę kontaktu z adwokatem, radcą prawnym, doradcą restrukturyzacyjnym w celu natychmiastowego podjęcia kroków formalnoprawnych. Zasygnalizuje także potrzebę podjęcia kontaktu z psychologiem o ile konsument wyrazi na to zgodę. Zaleci także przejście do drugiego modułu Aplikacji.

Moduł drugi Aplikacji „Nowy Start” pod nazwą: „Jak upaść, aby żyć” pomaga konsumentowi podjąć decyzje wobec widocznych już symptomów zagrożenia niewypłacalnością lub niewypłacalności. Aplikacja wskaże dostępne rozwiązania formalnoprawne oraz pomoże zrewitalizować gospodarstwo domowe. Zaleci rozwiązania koncyliacyjne, tam gdzie to możliwe. Wskaże możliwość zawarcia porozumienia z wierzycielami, rozłożenia zaległości na raty, sprzedaży części lub całości majątku etc. W sytuacjach ostatecznych pomocna będzie przy złożeniu wniosku o zawarcie układu lub wniosku o upadłość. Na każdym etapie proponuje możliwość wsparcia psychologicznego a także zaleci kontakt z profesjonalistą. Bezpieczeństwo ekonomiczne i społeczne oraz sytuacja majątkowo-osobista może być fundamentem wzrostu i rozwoju całego gospodarstwa domowego jak i jego członków. Dlatego moduł drugi Aplikacji, podobnie jak pierwszy wspiera zarządzanie kapitałem ludzkim. Po przeanalizowaniu kompetencji, umiejętności oraz kondycji psychicznej konsumenta, o ile wyrazi on na to zgodę, proponuje możliwość doradztwa zawodowego lub zaleci kontakt z psychologiem. Zarówno wsparcie zawodowe jak i pomoc psychologiczna może być niezbędna dla członków gospodarstwa domowego, aby odnaleźć się w nowej sytuacji formalnoprawnej, po kryzysie ekonomicznym lub życiowym. Proponowana aplikacja powinna być bezpłatna i ogólnodostępna dla wszystkich konsumentów z poziomu urządzeń mobilnych a jej wykorzystanie dobrowolne.

Badanie kontekstów, w których rozwijają się stosunki prawne, wymaga wyjścia poza teksty aktów normatywnych w tym także badania związków z technologią i zarządzaniem oraz ich wpływu na niewypłacalność. Instytucja upadłości konsumenckiej nie przeciwdziała zjawisku nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych czy nieracjonalnemu korzystaniu z usług finansowych, lecz reguluje ich niepożądane skutki. Natomiast narzędzia wczesnego ostrzegania powinny przyczynić się do efektywnego przeciwdziałania niewypłacalności. Zagrożenie niewypłacalnością dotyczy wszystkich gospodarstw domowych niezależnie od poziomu osiąganego dochodu, choć poziom tego zagrożenia jest zróżnicowany. Wzrost świadomości ekonomicznej wpływa na obiektywną poprawę bezpieczeństwa finansowego konsumentów a inwestycje w kapitał ludzki obniżają poziom zagrożenia niewypłacalnością¹³. Istotną przyczyną niewypłacalności są błędy w zarządzaniu gospodarstwem domowym, które

¹³ B. Świecka, *Ibidem*, s.10.

wynikają z niewiedzy ekonomicznej i finansowej lub braku umiejętności jej stosowania. Niewypłacalność jest zjawiskiem stopniowalnym, zazwyczaj jest poprzedzona długotrwałym kryzysem – ciągiem zdarzeń przebiegających w określonym czasie, które stanowią zagrożenie dla egzystencji gospodarstw domowych lub uniemożliwiają ich egzystencję¹⁴. Istotnym zagadnieniem w procesie niewypłacalności są działania profilaktyczne, predykcyjne, prewencyjne poprzedzające działania z zakresu kontroli i odpowiedzialności.

Okres transformacji cyfrowej powoduje konieczność przesunięcia punktu ciężkości z kontroli i odpowiedzialności w kierunku profilaktyki, predykcji i prewencji.

Profilaktyka → Predykcja → Prewencja → Kontrola → Odpowiedzialność

[_____] [_____]

Aplikacja „Nowy Start”

Algorytm UOKiK

Istotna jest nie tylko prewencja (ochrona konsumentów=zbiorowe interesy), kontrola wzorców umów, odpowiedzialność (instytucji finansowych – dotkliwe i odstraszające sankcje; konsumenta – funkcja windykacyjna) łącznie algorytm UOKiK¹⁵, lecz przede wszystkim profilaktyka (edukacja), predykcja (przewidywanie symptomów, ostrzeganie) i prewencja (ochrona konsumenta=ochrona jednostki) łącznie aplikacja „Nowy Start”. Oprogramowanie do analizy tekstowej wzorców umów stosowanych w obrocie konsumenckim pod kątem wyszukiwania niedozwolonych klauzul we wzorcach umów w relacji B2C (algorytm UOKiK) uznać należy za pierwsze narzędzie wykorzystujące AI w ramach zapobiegania niewypłacalności (*sensu largo*). Oprogramowanie do wykrywania wczesnych symptomów zagrożenia niewypłacalnością, zarządzania ryzykiem w gospodarstwie domowym oraz kapitałem ludzkim (aplikacja „Nowy Start”) uznać należy za pierwsze narzędzie wykorzystujące AI w ramach zapobiegania niewypłacalności (*sensu stricte*).

Dyrektywa 2019/1023 nakłada na państwa członkowskie obowiązek dostępności systemów wczesnego ostrzegania wobec przedsiębiorców, a wobec konsumentów jedynie

¹⁴ B. Świecka, *Ibidem*, s.106.

¹⁵ Pod koniec 2022 roku Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów wdrożył projekt pod nazwą *Artificial Intelligence for Consumer Protection Empowerment*. Celem projektu było przygotowanie narzędzia AI, które przyczyni się do zwiększenia efektywności i skuteczności wykrywania potencjalnych naruszeń praw konsumentów także w sieci, Zob. Regulamin Konkursu na wykonanie oprogramowania wykorzystującego AI do analizy tekstowej wzorców umów i regulaminów stosowanych w obrocie konsumenckim pod kątem wyszukiwania niedozwolonych klauzul we wzorcach umów w relacji B2C, <https://konkursy.govtech.gov.pl/start/postepowanie/137>, [dostęp. 10.06.2022],

zaleca stosowanie przepisów dyrektywy. W opinii autorki niniejszego artykułu należy pomyśleć odwrotnie i równolegle. Czasy transformacji wymuszają stosowanie systemów wczesnego ostrzegania wobec przedsiębiorców jak i przez konsumentów. Konsument zazwyczaj podejmuje działania w odpowiedzi na zdarzenie negatywne. Schemat reaktywny polega na podjęciu czynności w odpowiedzi na ciąg zdarzeń: „zdarzenie negatywne → (zazwyczaj samodzielna) ocena stanu faktycznego → (zazwyczaj brak albo spóźniona) reakcja konsumenta”. Zastosowanie sztucznej inteligencji powinno umożliwić przedstawienie sposobu działania konsumentów ze schematu reaktywnego na schemat proaktywny¹⁶. Dzięki wdrożeniu Aplikacji „Nowy Start” dojdzie do zwiększenia skuteczności wykrywania symptomów zbliżającej się niewypłacalności a w konsekwencji zwiększenia efektywności gospodarstw domowych.

Aplikacja „Nowy Start” wpisuje się w proces zmian, jakie przewiduje R. Susskind w wywiadzie *Digital Transformation on Justice The Future of Courts – The Road to 2030*. W nadchodzącej przyszłości wzrośnie potrzeba zapewnienia narzędzi, które m.in. pomogą jednostkom zrozumieć ich prawa i obowiązki. Skorzystanie z możliwości, jakie oferuje sztuczna inteligencja, zastosowanie systemów eksperckich opartych na regułach, opracowanie drzew decyzyjnych, uczenie maszynowe, predykcja niewypłacalności pozwoli odpowiedzieć na pytanie, jakie mamy szanse na uniknięcie niewypłacalności¹⁷. Nadmierne zadłużenie i niewypłacalność stanowi zagrożenie dla stabilności systemu finansowego i społecznego. Zastosowanie Aplikacji „Nowy Start” może zahamować przyrost upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, spowodować rewitalizację gospodarstw domowych oraz rozwój zawodowy i osobisty ich członków. W efekcie sprowadzić liczbę upadłości konsumenckich do niezbędnego minimum, umożliwić szybszy powrót konsumentów do „normalnego” funkcjonowania w gospodarce i społeczeństwie oraz wzmocnić pozycję konsumentów na rynku. Potrzeba wzmocnienia ochrony konsumentów podyktowana jest m.in. rosnącą złożonością produktów finansowych, silnym transferem ryzyka finansowego do

¹⁶ Zob. sposób działania algorytmu UOKiK, D. Ciborowska, *Sztuczna inteligencja w służbie ochrony konsumenta* [w:] *Prawo w erze sztucznej inteligencji. Cyfryzacja i autonomizacja życia publicznego*, red. Z. Brodecki, M. Nowicka, Gdynia–Pelplin: Bernardinum 2022.

¹⁷ zob. także kierunki zmian w wymiarze sprawiedliwości – materiały z Konferencji „IUS EX SILICO sztuczna inteligencja w służbie wymiaru sprawiedliwości”, wywiad R. Susskinda *Digital Transformation on Justice The Future of Courts – The Road to 2030*, z dnia 17-18.04.2023 r., <https://www.si-dla-sprawiedliwosci.gov.pl/>, [dostęp 08.06.2023 r.] R. Susskind proponuje oprócz sądów online sądownictwo asynchroniczne. Zauważa, że istnieje potrzeba zmodernizowania i poprawienia działania systemu sądowego. Zapewnienia narzędzi, które pomogą jednostkom zrozumieć ich prawa i obowiązki, uporządkować dowody, zebrać argumenty i na ich podstawie utworzyć dokumenty. Zapewnienie narzędzi do zawierania ugód pozasądowych umożliwiłoby rozwiązywanie sporów online bez wchodzenia na drogę sądową. wywiad udzielony przez R. Susskinda po ww konferencji, skierowany do polskich prawników i sędziów, https://info.microsoft.com/CE-TRNS-VIDEO-FY23-01Jan-27-Digital-transformation-in-the-justice-system-The-Future-of-Courts-The-Road-to-2030-SRGCM8636_LP02-Thank-You--Standard-Hero.html, [dostęp 08.06.2023 r.].

gospodarstw domowych oraz gwałtownym postępem technicznym, którym nie towarzyszy relatywny postęp w edukacji finansowej konsumentów¹⁸. Prawo konsumenta do ochrony przed niewypłacalnością wpływa z zasady ochrony konsumentów. Natomiast prawo człowieka do ochrony przed niewypłacalnością, pomimo iż niezwerbalizowane, wynika z przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka.

¹⁸ Zob. szerzej argumenty przemawiające za wzmocnieniem ochrony konsumentów, Ogólne zasady ochrony konsumentów usług finansowych Grupy G20 (model G20), <http://www.oecd.org/regreform/sectors/48892010.pdf>. [dostęp 10.06.22.];